

Před sto lety začala válka... velká válka

Anabáze rakouského vojáka Lva Blatného za první světové války (Z jeho dopisů Zdence Klíčnickové)

ZPRACOVAL JAN ŠMARDA

Slovo úvodem

Řízením osudu se dostaly do mých rukou (jako příslušníka rodu Blatných) zachovalé rodinné památky generace, jejímž příslušníkem byl Lev Blatný (nar. 11. 4. 1894). Lev Blatný, expresionistický spisovatel – prozaik a hlavně dramatik – byl můj strýc. Mezi památkami po něm jsem zdědil i výtvarně krásnou, lakovanou secesní dřevěnou schránku, do níž si Lvova manželka Zdenka Blatná (ještě za svobodna, jako Klíčnicková) ukládala a zamykala jeho dopisy. Ty jí Lev Blatný začal psát, když roku 1912 – po maturitě – odešel z Brna do Prahy, kde začal studovat Právnickou fakultu Karlovy univerzity. (Dnes jsou tyto dopisy jako část jeho korespondence uloženy v archivu Literárního oddělení Moravského zemského muzea.)

Zdenka, o dva roky mladší než Lev, studovala na tomtěž gymnáziu jako on – na Prvním českém gymnáziu v Brně, na Legionářské ulici – a tak k ní Lev začal hledat cestu už jako středoškolák. Ale extravertní Zdenka byla už jako sextánka – když Lev odešel do Prahy – ustavičně obklopena několika kolegy – studenty, kteří se všichni ucházeli o její přízeň. Lev se tedy už jako vysokoškolák v Praze začal pilně věnovat korespondenci s ní; a ta se stala východiskem jejich začínající vzájemné lásky.

A v této situaci vypukla 28. července 1914 světová válka. Lev stačil ještě ukončit druhý ročník, ale 23. června 1915 byl nucen svá studia přerušit, jsa mobilizován ke „službě vlasti“; nastoupil vojenskou službu jako „jednorocní dobrovolník“ domobrany v bojující armádě. A zůstala mu jediná možnost, jak dobývat Zdenčino srdce: vzájemné dopisování maximálně zintenzivnit. Lev začal s nástupem do armády Zdence psát téměř každý den, často i dvakrát denně – a přitom je s postupem Lvovy válečné anabáze dělila vzdálenost stále delší a válečné poměry, v nichž žili, stále složitější. A tak byly a jsou Lvovy dopisy, Zdenkou uschované, obrazem jeho osobního prožívání této pro oba nelehké doby; v jeho formulacích těchto dopisů je už intenzivně cítit jeho citlivou duši a jeho rodící se spisovatelské nadání.

Vybral jsem pro tuto připomínku tragedie první světové války k uctění stého jubilea jejího propuknutí Lvovy dopisy, které výstižně kreslí i zeměpisný záznam jeho válečné anabáze od 23. 6. 1915 do 3. 3. 1918. Lev Blatný narukoval v tyrolském Schwazu 24. 6. 1915 a byl ze zdravotních důvodů demobilizován v moravském Jevíčku 3. 3. 1918. Mezitím prošel v týlové strážní jednotce z rakouského Tyrolska Bukovinou, dnešním

Rumunskem, Ukrajinou, Sedmihradskem, dnešním Maďarskem, důstojnickou školou ve Vídni, Chorvatskem a Albánií – až do zmíněného Jevíčka. V průběhu této anabáze postupoval ve vojenských hodnostech od prostého vojína až do hodnosti praporčíka (Fährnicha), což je třetí stupeň poddůstojnické hodnosti pěšího pluku.

Právě barvitost této anabáze byla vodítkem pro můj výběr dopisů. Reprodukuji je zde se snahou o maximální zachování výrazových prostředků jejich autora. Vynechal jsem pouze formulace, které se válečného světa Lvových dnů netýkají, včetně obligátních vyjádření jeho láskyplného vztahu ke Zdence; z těch jsem zachoval pouze některé jeho nářky nad tím, jak mu pošní pošta přináší Zdeniny zásilky s dlouhými mezerami. Všechny vynechané části původního textu – kratší i delší – jsem označil ... Věrně jsem zachovával Lvovy formulace v celé jejich česko-německé armádní hantýrce té doby. Opravil jsem pouze zřejmé maličké pravopisné chyby, jež by byl jistě opravil sám, kdyby byl měl čas k tomu, aby si napsané řádky před odesláním ještě přečetl. Jinak zastaralý pravopis ponechávám. Ostatně je nutno při jejich čtení mít stále na paměti, že téměř všechny dopisy této korespondence musely projít armádní cenzurou, čehož si byl Lev dobře vědom. Vynechal jsem z dopisů také většinu obvyklých korespondenčních kliše, včetně závěrečných pozdravů „panu císařskému radovi a milostivé paní“ (tedy Zdenčiným rodičům), jejímu staršímu bratru Jaroslavovi atd. Jen některé Lvovy zkratky (v češtině, ale především v němčině) jsem prodloužil – v zájmu snazšího pochopení – na plné znění příslušných pojmů.

Schwaz in Tirol 24/VI 1915

7 hod. navečer

Drahá Zdeno,

všimneš-li si pohledu, který jsem Ti poslal, vidíš, že nad našimi kasárnami je strmá stráň a výše les. Na této stráni teď ležím a vzpomínám. Vzpomínám a rozmlouvám se Žákem. Trochu též o lásce. Zdá se mně, že se musím skutálet dolů. A kus pod strání a execirákem teče Inn. Teče rychle strání a leskne se pod posledními paprsky alpského slunce. Na druhé straně jsou dvě dědiny a za nimi hory a hory a hory. Znáš alpské hory. Nezdají se mně tak nepřátelské, třebaš mne drží jako v zajetí. Ale jsou tak zadumané jako rekrut. A vzadu jsou mračna a mračna. Nechci v tom hledat mystických vztahů – Už se oběťuj a přečti ten lyrický úvod. Musel jsem to napsat. Chtěl bych toho napsat mnoho, mnoho, Zdenuš, mnoho. Ale proč?

Psaní posíláme otevřená (a snad bude lépe, když i Ty mně napíšeš otevřený dopis, přicházejí sem i otevřeně). Teď censura aspoň dosáhla, aby se psalo „otevřeně“. Nevím, dostaneš-li všechny dopisy ode mne. Jde jich odtud velká spousta a není divu, nedojdou-li všechny. A teď něco z vnějších událostí. Dnes jsem se stěhoval už potřetí. Teď jsme jednoročáci a několik jiných v jedné světnici jako I. Zug. Dne jsme cvičili „wendungy, marschieren atd.“ Zítřka už hodlám, nebude-li praesentýrung, upozornit někde, že mám Urlaub. Už jsem vyfasoval mundur, boty a čepici a je ze mne – voják. Peněz budeme dostávat 18 kr denně, 5 kr Kriegszulag, protože jsme ve válečném území. ...

Teď chci ležet a myslet a vzpomínat. A proto přestávám psát.

25/VI 1915

Teď od 7 – 8 ráno máme školu. Měli jsme mít vycházku, a tu máš: škola. Ještě jsem nebyl z kasáren. Nesmíme dosud. ... –

Adressa: Einjähriger Freiwillige (JUC) (to nemusíš) Lev Blatný, K. K. Lir. (tj. Landwehrrinfanterieregiment) 14, Schwaz in Tirol, 4. Ersatzkompanie, I. Zug.

11. VII. 1915

... Tak už to začíná. Ráno jsem byl u marodvisity. Prohlíželi mne 3 doktoři, napřed 2 assistenti, kteří usoudili, že mně to píská. A potom dr. Chobola, který též řekl, že je to písklavé. A tak stal jsem se Kompaniemarod. To znamená, že musím být v kasárně a každý den k visitě, dokud nebudu dienstbar nebo též ke konstatýrunku. Dopoledne byl kostel (já jako marod jsem nebyl), potom velká visita. Po menáži běžel jsem si domů pro dopis. ... Na cestě koupil jsem si Münchener Nachrichten a od E. von Wolzogena Kuckuksej und andere lustige Geschichten. Ani jsem nevěděl, že to má být cosi veselého. ... Dne jsme si vyžádali účet od naší domácí za 10 dní. Budu platit 6.20 – za 10 dní a 10 šálků mléka. Mléko počítá dost draho, když tu litr stojí 24 h. nevyšš.

Bouří jme tu zažili dost. Ale při takovém burácení necvičíme. Dnes zase naopak je velmi krásná neděle. ... A teď sedím na kopci za kasárnou v mateřidoušce, hledím na hory, na osluněnou nížinu, kterou se valí hustý Inn, na klášter, obrostlý ze všech stran topoly, a zase vlak – slyším, nevidím. A odtud je daleko k Tobě, a přece jsi tu. Teď jsem si vylezl ještě výš – ale jen do široka vidím, ne do dálky. Ty hory, ty hory! A je tu tak silný vzduch – to víš, to není teď pro mne. Půjdu zas do nížiny, do stínu. Ptáci, několik lidských hlasů, vlak – celý život odtud patrný ve svátečním Schwazu. I slunce je sváteční. Ale já půjdu dolů. Ohláším se k marodvisitě a půjdu do města a půjdu do hostince, kde není svátečního slunce. Není všechna krása pro nás. Až jindy. Ještě jednou se vrátíme. Spolu. Potom.

Po cestičce pode mnou přešla bílá paní. Ale opravdu, je to cestička bílých duší – ne paní, ale duší. Musíš brzy přijít. A já už Tě taky zachytím –

Pozdravuj Jaroslava a všechny dobré lidi. Mnoho pozdravů takových, jaké se posílají s hor a s cestiček bílých duší.

Tvůj Lviček.

Innsbruck 21/VII 1915

Nemocnice III. dopis (myslím).

Drahá má Zdenušo,

dnes odpoledne šli jsme konečně k raportu do Garnisonsspitalu hlavního oddělení. Říká se tomu Vorstellung. A jest to ohlášení p. regimentssarztovi, že už odcházíme z nemocnice. Při tom ukazovali jsme své „kopfzettle“, na nichž měli jsme napsaný svůj ortel. Tak já tam mám: Leichte apicitis dextra (lehký zánět pravého hrotu) a dále: Mindertauglich entlassen, für leichten Dienst. To ovšem vlastně není definitivně. Teprve u kompanie definitivně rozhodne p. dr. Chobola. Jsem zvědav, jaké službě budu určen, ačli neuzná něco jiného pan dr. Ch.-

Před Komárnem 5/IX 15 4 hod. odp.

Drahá Zdenušo,

to jsme si nemysleli, že Ti budu psát jednou z Maďárie. A v takové situaci! Člověk

je tu bez všech smyslů. Kam jedeme? Kam nás zavezou. Bylo to překvapení u Vídně. Jakou barvu měla má nálada, můžeš si, má ovečko hodná, představit. Teď jsem mohl už být u své ženušky. Budu Ti psát vždýcky v přestávce (vlastně v zastávce). Jinak to, můj broučku, nelze. To si nedovedeš představit. Na shledanou, vlak jede ---

Za Budapeštem 6/IX 15 9 hod. ráno

Včera nemohl jsem tak psát, jak jsem myslel. Dostal jsem službu (inspekci). Ve vlaku je služba jako v kasárnách. Budapešť jsme si neprohlédli.

7/IX 1915 Velký Varaždín

Vidíš, má ovečko, už z tohoto, že nemohu klidně napsat několik slov své berušce. Letěli jsme pustami, na nichž sem tam se leskly močály, stáda vepřů, tu koní, vran, čápů. Věnce stromů. A na obzoru (jako na okraji rovných talířů) rozházené domky, stromy, světla. Dráha je středem a po obou stranách jsou ty známé roviny. Je to krásné, ale kdyby byl celý svět takový, nebyl by pěkný. A svět je přece krásný.

Teď máme chvíli rast – tu na nádraží, a tak mohu psát. Nevím, jak dlouho. Dostáváš ode mne, hlavičko má, ty letmé pozdravy? Dává se to na dráhách i civilistům, a tak je to nejisté.

Jedeme už čtvrtý den a stále neznáme cíle. A je smutno, že stále dál od své ženušky. Je to překvapení na překvapení, vid'. ...

Zajímavý je ten náš život ve vagoně. To bys hleděla na náš nocleh. Teď spím hezky pod lavicí, tak je to fajn. No, ale to si ještě povíme.

Teď se dovídám od Žáka, že tu budeme do 6 hod. Teď je ½12. Pojedeme zas zpět na Debrecen. Spletené je to. Ale ven do města nesmíme. Kdybych aspoň věděl, kam dávat dopisy a dojdou-li vůbec, abys, Zdenuško, přece o mně něco věděla. A kdy já dostanu lístek od Tebe! To už, myslím, nikdy. – Práví se, že ještě tak týden pojedeme. Ovšem nikdo nic neví.

Zatím Tě vřele, má ovečko hodná, pozdravuji. Také Jaroslava!

Vížnice 1/II 1916, Bukovina

Má srnečko,

jsem na mostě wachkomandantem. Je asi 11 hodin. A je tu starý Melichar. Fousáč upracovaný, s jasnýma modrýma očima. Číst ani psát neumí – jediný případ u nás, ale dobrák. Jen ten rum trochu – a dnes je lenunk. Už jsem ho vytáhl od štamprlat, aby měl na zítřek. Zapálí si faječku a povídá: „Stala se chyba! Ale nehněvej se na mne, pane frajtr.“ A já mu: „Víte, Melichare, napil byste se a zmrzl potom pod mostem.“ --- Inu. Povídám dobře – „Dobře mluvěj“ – na to Melichar – „ale já vím svoje a jich musím poslouchat.“ A bařá. A za chvíli: „Jestlipak Veronika pošle papírek.“ Slovo k slovu a po kusech vím kus ztraceného života. Je to tklivé, ne smutné, ale tklivé, protože se mluví o malých lidech. A Veroniku má rád, ale není to ta, kterou chtěl. Inu, je už zkušilej --- a stala se chyba. Když on to Pánbů všelijak řídí. – Dobrák; hlas má jako z jiného světa, hlas, při němž se chce plakat. Teď stojí pod mostem. -- Na „wachcimře“ ticho. Jen štěně u nohou mně křučí. Fena spí pod stolem. A postí oddechují. – Za dne je živo na mostě. Jsem samozřejmě důležitá osoba. Švadroním německy, rusínsky, polsky, visituju posty, zkoumám, co kdo nese, atd. Večer jsem si uvařil pěkně čajik od Zdenuše a teď po inspekci píši hlavičce. Potom trochu poznámek. Četl jsem také chvíli. Jinak jsem se dal

bičovat větrem. – Vidíš, tak to vypadá na mostě, když mám službu. Jsou tu ovšem všíelijaké detailly, ale o těch až doma. ... Táhne na dvanáctou. Budu střídat posty -- a ještě potom asi hodinu budu bdít – a nad zápisníčkem nebo papírem budu vzpomínat. ...

2. II. k večeru –

To byl hon – to dnešní dopoledne. Chytli jsme židy, jak chtěli přes Čeremoš převážet mouku. To víš, to byl rajt. A přitom jsem se probořil trochu a zapadl jednou celou nohou do vody (řeky). Brr, to byla lázeň. – Ale už je zas dobře. Ale unaven jsem dost. Zítra mám zas službu. Tentokrát od jedné v noci (totiž od 1 v poledne do 9 a potom od 1 hod do rána – Inspektionsgefreiter).

Vřele Tě pozdravuje Lvíček.

Vižnice 5/II 1916 po 11 hodině
Vacha na štacionce

Drahý můj broučku,

než budu odpovídat mému filosofovi – na to si vyberu některou hlubší noční hodinu – budu Ti vyprávět trochu o mých posledních dvou dnech. –

Tak 3/II měl jeden voják doprovázet nějakého arestanta do Kolomeje. Přihlásil jsem se – víš, mám někdy nepokojnou krev – a hned jsem vyrazil k vlaku. Odpoledne tedy uháněli jsme do Nepokolonty. Kus za Vižnicí už byla pravá zima. Takový nápadný rozdíl teploty! No, nechť, ve vlaku se dobře jelo. Až do Nepokolonty. Jó, pane. Kdy jede vlak do Kolomeje? – Zítra o 9 hodinách. A teď je „dnes“ 6 hod večer. Co dělat? 15 hodin čekat na nádraží. Ale bavil jsem se výtečně. Židů plno – asi do 9ti hod – a potom prázdno, četník, konduktér. A také slečinka od buffetu by se ráda bavila s panem jednoručákem.. No, ale musela jít konečně spat – do chladné světnice (jak mně stále vyprávěla), osamělá, a sama. – Když se mně oči zavíraly, ulehl jsem na prázdný stůl buffetu a třeba bylo trochu zima v kolenou, po vojensku jsem usnul. A tak se dočkal rána.

Sem tam nějaká episodka – přijeli ranním vlakem lidé, i známí, dva čeští dragouni atd., atd. – až jsem se dočkal. Vlak nabitý, Maďaři, voják, voják. Nebylo co kouřit – a tak fajfkový tabák do papírku – tak se aspoň zdál, ale byl to maďarský, řezaný. Z nádraží kolomejského asi ½ hod nutno jít na štacionku. Poznal jsem nové, vojenské město. Vyřídil jsem vše, co bylo mou povinností – a po svých. Nakoupil pohledy, pro sebe i pro jiné, feinsten Herzegovina (– je u Vás taky taková nouze? Napiš, ano? Třeba to budu moci trochu zlepšit své hlavičce). Uchýlil jsem se do restaurace na čaj, na vaječnick. – Mnoho jsem poznal, dověděl se – zkratka, pěkná vycházka, třeba ne příliš pohodlná.

O páté hodině nazpět, z Nepokolonty hned bylo spojení do Vižnice – o tom Ti budu sám vyprávět, neboť to je kapitola pro sebe, velkého významu, historie problémů nebo problém historie. Zapamatuj si, dušinko, toto datum. No, a o 12té v noci jsem byl doma a přemítal jsem o všelických tajemstvích a silách, vítězstvích i porážkách, hříších a ctnostech.

Ráno – k 10 hod – dostal jsem od Fialy Adolfa Tvůj dopis s parafrází a rekapitulací „tajemné filosofie“. Poněvadž dosud nemám své hodiny probuzení intuice (– zde se možno smát i nesmát –), ale funguje na okrajích mozku logika právníka, odkládám prozatím tento paragr – eh, tuto stať ad acta a poukazuji na bod více méně poslední, případně na přílohu a. ...

Na vachu přinesl mně Adolf lístek z 30/I., plný podpisů s geniálními podškrty a dýšící samými upřímnými, upřímnějšími a neupřímnějšími pozdravy. Z těch pozdravů z Belvičky si udělám samostatnou sbírku. A až nebudu mít nic rozumnějšího na práci, budu přemýšlet o elektrickém osvětlení a plyšových sedadlech, kde se robí upřímnější a neupřímnější pozdravy, které jsou tak dojemné jak nápis: Spi sladce, vyšitý zlatem na pohřebních stuhách. ... Ale to všechno není nic proti království nebeskému, jak říká Adolf, jenže on to vyjádří kladně a přiléhavěji. Ale můj brouček se tomu bude smát – a nebude to chápat, nebo se nebude smát, a také to nebude chápat. To jest: řekne si, že jsem v noci někdy blázen. ...

Pokračování v následujícím dopise... Uvařím si zatím čaj (jako půlnoční přestávka). Je právě 1 hodina.

Leordina 24/VI 1916

Drahá má hlavičko!

Předně, má ovečko, odpusť, že Ti píšu na takovém hadru. Ale jsem jako v poli – a jsem rád, že mohu aspoň toto napsat. Zítra jede s naší poštou p. šikovatel 5 km, tak si máme nachystat pro zítřek. Stručně asi znáš celou mou historii. Psal jsem svému broučkovi z každého rastu. Ovšem je otázka, došlo-li co. Odchod náš byl náhlý, třeba jsme týden byli „bereit“. Ve Vižnici jsme měli úžasnou práci. Na tisíce „versprengte“ jsme „verpflagovali“ atd. Kalla mne strčil k našemu trainu rychle, jsem mu vděčen. Ovšem je to také všelijaké. Ale to až ústně. 7 dní už „rajsujeme“. Dnes celý den jsme v Leordině, v Uhrách, rumunské většící vesnici, a zítra tu asi také ještě počkáme na kumpanii. Dnes jsem po 6ti nocích spal trochu pod střechou, na seně, v rozbité půdě. Jinak spím pod vozem nebo u vozu. Což, teď už není zima, kromě jiter, ale horší bylo v Karpatech vysokých a na hranicích. V Žabie jsem se probudil skoro pod sněhem. Tolik jíní měl jsem na sobě. Ale už si z toho nic nedělám, zvykl jsem si na takový trainácký život. A nedovedeš si, ovečko, představit, jak takový otupělý trainák dovede vzpomínat, za tiché noci, v níž jen chřupou koně a bouchají kopejta. Ze sna zakřičí kočí a zas ticho. Mráz proběhne tělo – sotva usneš. A hvězdy pěkně svítí, jak ouška mé Zdeny. A to se na mne má beruška dívá. Což taková noc, pěkná noc. Ale horší je dešť. To je radost d'áblova. Bohudík, nebylo toho deště mnoho.—

Tak vidíš, broučinku, jak jsem si zvykl. O mne strachu mít nemusíš. Bylo by všechno v pořádku, kdybych měl zprávu od své hlavičky. ...

Doufám, že snad brzy se dostaneme na místo. Jdeme stále dál. Už jsme měli zůstat na dvou místech, zažil jsem už těch dojmů, krajů prošel, lidí poznal, povah prokoukl. – Dnes jsem se po 14 dnech převlékl, vykoupal v řece, jsem znovustvořen. Už je skoro tma, vlastně úplně tma. Je ½10 hod, musím hledat místo, kde bych hlavu sklonil. A broučku můj, dobrou krásnou noc! Mnoho nejkrásnějších pozdravů. Bude-li ještě ráno čas, budu v psaní pokračovat.

V duchu Ti, broučku, dlouze líbám čílko i ruce. Lvíček. ...

V našem táboře už je dávno živo. Dobrý den, hlavičko má! Vyspal jsem se slušně poměrně a už jsem zase hotov. Pro poštu ještě nepřišel. Ale už se to sbírá. Tak, broučku můj, buď brzy úplně zdravá, buď veselá a neboj se o Lvíčka. Vzpomínej na mne a těš se na naše shledání. Dnes nebo zítra jedeme do Marmaros-sigetu.

Vřele Tě pozdravuje Lvíček.

Pokračování v příštím čísle.